

ПОД СТАРАТА ЛОЗНИЦА

ЕДНО РАЗПИЛЯНО ЯТО

/Разказ/

ЖИВКА ТАНЧЕВА

Село Бенковски е сгушено в полите на Предбалкана. Току-що е дошла астрономическата есен. Цари тишина и спокойствие. Въздухът е чист и прозрачен. Тук-там старата лозница е прошарила листа, но все още създава впечатление за свежест и екзотичност, а под нея, с кана изворна вода и сладко от смокини, сме седнали на размисъл с бай Васил. За по-благозвучно ще го наричам бай Васил Милев.

Говори, говори бай Васил Милев, но аз не го прекъсвам, слушам притаила дъх. Гласът му е мек, топъл и гали слуха ми. Намерил мълчалив събеседник, той сякаш иска да изхвърли всичко, което дълго време е таил в себе си.

Добруджа е моя роден край! Роден съм в град Добрич. Имахме голяма, красива и просторна къща, с голям двор. Баща ми беше със солидно търговско образование и работеше в банка, а майка ми работеше като медицинска сестра в една частна болница.

Първите ми детски спомени са за руските войници, които през есента на 1944 г. нахлуха в двора ни и отмъкнаха козата, заедно със двете и козлета. Те бяха много красиви - с мингушки и черна козина около врата. Аз много обичах да си играя с тях. Когато разбрах, че руснаците са ги изяли, много се натъжих.

В града се носеха слухови за други вандалски набези от страна на руските войници, но аз бях много малък и запомних само кражбата на моите красиви яренца. Беше станала някаква промяна в нашия град. Много хора са били привикани в участъка за справка и изчезвали безследно. Хората бяха наплашени и не излизаха от къщите си. Родителите ми ходеха на работа, но бяха много угрижени.

Полетта на 1948 г. дойде дъхава и свежа. В малката ни цветна градинка цъфнаха кокичета и минзухари. Една ранна утрин пред нашата врата спря камион и от него слязоха четирима души и започнаха да удрят по вратата. Бяха въоръжени. Показаха на баща ми някаква заповед и наредиха до един час да натоварим имуществото си на камона. На баща ми казаха, че е уволнен от работа.

- Че как така – запротестира баща ми – нали трябва да имам предупреждение за уволнение? Какво съм направил? Нищо нередно не съм извършил? Аз съм добър специалист по банково дело. Вие нямате право да постъпвате така с нас!

-Ти много няма да знаеш, товари си багажа, иначе ще те откараме там, откъдето ти никога няма да се върнеш!

Майка ми се намеси. Запита ги: Къде ще ни водите?

Единият от хората, вероятно е бил шофьора, ни каза тихичко, че ни изселват в Генерал Тошево. Взехме каквото можахме и потеглихме. Аз се сгуших в полата мама, а нейните сълзи през целия път се стичаха върху моите ръчички. Недоумявах всичко това което ставаше, а и никой не ми обясняваше. Разбрах само едно, че съм се простил с детството си и

съм пораснал по-голям за годините си.
Заедно с нас изселиха много семейства,
пръснаха ги из цялата страна...

Хората в Генерал Тошево ни посещнаха с
любопитство и съжаление. Властите
безцеремонно наредиха на един стопанин да
освободи една стая от своя дом, а ние да му
плащаме наем и ни настаниха там.
Притежавахме само една стая и нищо повече.
Там се роди братчето ми.

Родителите на майка ми живееха в
добруджанското село Голямо Чаморлии, сега
– Смолница. Намира се северозападно от
Добрич. Дядо Георги, бащата на моята майка,
помагаше с каквото може, но условията ни на
живот тук бяха много мизерни. Една стая и
никакви сервизни помещения. Баща ми се
хвана на работа в банката, но за майка ми
нямаше работа. Наемът ни не беше голям, но и
заплатата на баща ми не беше голяма, а аз
тръгнах на училище. В малкия град всички
хора се познават, нямахме перспективи за
развитие. Беше ни лепнат етикета
„изселниците”. Някой от хората ни отбягвха,
да не би и тях да ги сполети същата съдба.
Тогава баща ми реши, че трябва да отидем в
по голям град, където никой не ни познава.
Свърза се с хора от нелегалната тогава

организация БЗНС - Никола Петков. Властите я бяха забранили със закон и лидерът ѝ - Никола Д. Петков бе осъден на смърт, но тя на много места още съществуваше. По-късно част от хората на тази организация образуваха основния състав на „Горяните” /партизанско движение против комунистическата власт/.

Един човек, на име чичо Марин, който беше от тази организация ни помогна. Назначи баща ми на работа в банката на град Варна и ние се преместихме да живеем там. Друг човек, пак от тази нелегална организация на име бай Иван Владков, ни даде подслон. Ханът му се намираше в края на града. Вече разполагахме с две стаи и сервизни помещения. Животът ни, макар и по-уютен, стана по-тежък. Далеч от дядовата подкрепа, храната не достигаше. Братчето ми от недохранване растеше слабичко. Майка ми не можеше да си намери работа.

Властите разбрали, че изселеният Стоян Милев се е устроил да живее във Варна и работи в местната банка, веднага го уволниха. Останахме без никакъв доход, а в града пари трябваха за всичко: за храна, за облекло и най-важното - за да си платим наема. Дълго време недоимъкът и безпаричието ни съпътстваха.

След дълго ходене по мъките, майка ми постъпи на работа в Окръжната болница на Варна. Не се мина много време и началничката и я вика в кабинета си и я предупреждава:

– Руске, за теб има предложение да бъдеш уволнена. Единственият начин да те спася е да те направим член на БКП. Майка ми се върна вкъщи унила и много разтревожена. Родителите ми дълго умуваха и накрая принудени от безизходицата в която се намираме решиха майка ми да стане член на партията. Баща ми обаче не пречупи гордостта си. Където се хванеше на работа, властите го намираха и го уволняваха.

Брат му, чичо Иван Милев, също високо образован - завършил престижно търговско училище в Румъния - гниеше по лагери и затвори, защото не можеше да приеме комунистическата власт. Първо беше въдворен в кариерта край Ловеч. Там ходихме с татко на свиждане с чичо Иван. После го въдвориха на остров Белене. Когато го освободиха беше със силно разклатено здраве, после се поболя и умря млад.

Майка ми имала брат на име Петър Стоянов. След Първата световна война, Южна Добруджа е дадена на Румъния, съгласно Ньойския договор. Румънците са се отнасяли с

българското население като истински поробители. Тогава по нашите поробени земи се създава съпротивително движение за освобождаване на Добруджа, по подобие на ВМРО в Македония. Петър Стоянов е участвал в това съпротивително движение. При една акция румънците го залавят и с голяма жестокост го умъртвяват.

Дядо Георги, при насилственото коопериране на земята, което започна през 1948 г., също беше притиснат от властите да влезе в ТКЗС-то, но той упорстваше, не си даде нито земята, нито добитъка и докато беше жив не влезе в ТКЗС.

-Тази земя е душата ми, а добитъка е моят живот, никога няма да се разделя със тях, а и ние сме си направили сдружение. Какво ТКЗС искате да правите, по подобие на руските колхози ли? Тук е България, а не Русия – им казваше дядо Георги и не влезе в ТКЗС-то. Горд добруджанец беше моят дядо Георги – едър, висок и макар да беше в напреднала възраст имаше стройна осанка.

Когато връщат Добруджа на България през 1940 г., по Крайовския договор сключен между България и Румъния, селяните от селото се сдружават на доброволни начела. Дядо Георги и още един човек с повече земя са

водили сметките. Аз го запомних това сдружение. Върховенството на закона при тях беше: „честна дума - хвърлен камък”. Бяха си изработили свои вътрешни правила. Първо прибираха реколтата на членовете с по-малко земя, защото ако стане някакво природно бедствие те по-трудно ще оцелеят от тях с повече земя. Между тях имаше сговор и разбирателство, помагаша си един на друг.

Дядо Георги имаше много земя и голям двор, но и голяма челяд. Синове, дъщери и 30 внука. През ваканциите по-големите внуци, около 11, отиваха при дядо Георги да работят. Аз и брат ми не бяхме големи, но и ние през ваканциите отивахме при дядо на село. Трудехме се от ранни зори до късно вечерта. Вечер всички спяхме в една одая, подреждахме цървулките си до вратата, след като ги наквасим, за да не корясят до сутринта и уморени се търкулвахме върху рогозка постлана на пода. Пълнежът на възглавниците беше от слама, а завивката - от козяк. Уморени от дневния труд заспивахме в дълбок сън.

Сутрин рано, още много преди слънцето да стрелнеше първите си лъчи, дядо леко ме побутваше и аз ставах, обувах цървулките си и отивах да подкарам овцете за доене. Те не бяха по малко - 250 броя. При подкарване на

овците трябваше спазвам определени правила - всяка овца си знаеше след коя е и трябваше да внимавам да не се наруши този ред, иначе ставаше бъркотия. Докато се доят овците, баба е станала и направила закуската. Тя по цял ден стоеше пред огнището - готвеше, точеше баници или правеше разни други вкусни неща. След като хапнем и дядо разпределеше работата, всички се хващаме на работа. Трудехме съвместно. Аз, като по голям от братчето ми, поемах по-тежката работата.

Плодородна е добруджанската земя! Летата са горещи, а зимите - студени, а късните есени дни идваха с „чъгъна” - ширнала се на дълж и шир, до където погледат ти стига, но безводна и ветровита.

В двора на дядо имаше кладенец – дълбок 84 м. Водата от него се вадеше със толум и водно колело. Много хора вземаха вода от този кладенец. Добруджанци са добри и дружелюбни хора, услужваха си и си помагаша. Ревниво пазеха нравите и обичаите на далечните си предци, които порядки комунистите разрушиха. Днес плодородната земя на Добруджа се владее от едри фермери, някой от тях олигарси! Селата са обезлюдени, младите хора напускат родните си места и търсят работа в големите градове.

В двора на дядо Георги имаше много животни: коне, едър рогат добитък, овце, пуйки, патици, кокошки и един бога /бик/, който се казваше Пенчо, който имаше на носа си една голяма халка за укротяване. Не всички коне се използваша като работни, двата жребеца - Айдемир и Забит, се държаха само за впряг. Те бяха красота и изящество - с тях се ходеше само на пазар или на панаир. Впрягаха ги в шарената каруца с чимпаретата, слагаша седалката, а баба и дядо сядаха върху нея и нагиздени в новите си дрехи отиваха в града по работа или на панаир.

Още един човек в селото имаше бик и постоянно дразнеше дядо, че неговият бога /бик/ е по-силен от дядовия Пенчо. Един ден дядо не издържа и предложи да ги съборят. Изведоха двата бика на поляната и ги пуснаха един срещу друг. Ние се бяхме качили на едно дърво и наблюдавахме оттам борбата. Дядовият бик беше по-едър. Той се засили събори съперника си и започна да го мушка и подмята. Стопанинът му, който се кзваше Диньо, отиде да ги разтърве, но Пенчо беше много разярен, мушна си рога в устата му я раздра. Оттогава на този човек му измислиха прякора

„Диньо кривия”. Дядо си взе пушката и застреля нашия Пенчо. Всички укорявахме дядо задето застреля Пенчо, но той ни каза: „щом веднъж е намушкал с рогата си човек, той ще го направи отново, не бива да живее.“ Другият бик живя дълго след Пенчо.

В Добруджа има много малко гори и то от салкъм. Използват ги за паша на едрия добитък. Там хората не се отопляват с дърва. Вкъщи дървата ги пазеха само за отопление на гостната стая и то, когато дойдат гости. Отопляват се с тезек, шума, стръкове от слънчоглед, царевица или с отпадъчната храна от сено и слама на добитък. Тезекът се прави от изпражненията на овцете. Лятото когато ги изкараме в лятната кошара, от натрупаните и отъпкани бибенки се изрязват правоъгълни парчета, подобно на тухли, изсушават се на слънце и през зимата се използват вместо дърва.

По жътва всички се измитахме от къщи, спяхме на нивата, в дома оставаше само баба. Жътвата траеше около 10 дни. Тогава падаше здрава работа, нямаше ден нито нощ. Жънехме, превозвахме снопите, вършеехме. Дядо имаше всякакъв инвентар - трактор „Булдог“ /стара немска марка/, вършачка, диканя, плугове, сеялка, веялка и разни други

инвентари. Диканята се правеше от липа и забити в нея кремачета. С нея вършеехме ечемика, лещата и просото на хармана. Житото се вършееше с вършачката. Превозвахме снопите с биволите.

Спомням си, че веднъж - по жътва, заедно с братовчед ми - били сме може би около седем - осем годишни, превозвахме снопи до вършачката с талига дълга шест метра, теглена от два бивола. Слънцето печеше адски. Когато потеглихме вуйчо ни заръча да сложим по една кофа кал върху главите на двата бивола, но ние не го направихме и когато минахме покрай гьола край село, биволите както са впрегнати, се втурнаха и вкараха колата със снопите в гьола. Ние много се изплашихме, скочихме във водата и започнахме да разпрягаме биволите, махнахме жиглите, но не можахме да махнем бюндрука от вратовете на биволите, а водата стигаше до устата ни, щяхме да се удавим, едва се измъкнахме и на бегом притичахме при жетварите. Те като ни видяха уплашени, мокри и целите в кал, вместо да ни нахоят вкупом започнаха са се смеят, а после дойдоха и извадиха колата със снопите от гьола.

Дядо никога не ни се караше, дори и да направим някоя беля. Учеше ни на труд и

умение. Вечер проверяваше работата на всички и ако не е доволен от нещо, само ни поглежда и ние си знаехме вината. Всичко трябваше да бъде изрядно, добитъкът вчесан, земята под тях подсушена и послана със слама, конете, кравите и биволите трябваше да бъдат нахранени, а за пернатите животни се грижеше баба.

Имаше голямо уважение към старите хора. Когато седнехме на софрата да ядем, ние децата ди нареждахме около по-малката синия, а големите - на голямата. Никой не посягаше към хляба, докато дядо не седне на софрата, за да каже „ Боже помози” и молитвата.

Дълбоката оран се правеше от един 60-сантиметров плуг, който се теглеше от четири вола, а отпред се впрягаха два коня, на гърба на които стояхме ние децата, за да ги направляваме.

Хубави спомени съм запазил от тези години, особено когато приберяхме реколтата и напълнихме хамбарите с жито, ечемик , просо и леща. Обичахме да си играем там и се радвахме на труда си. Все пак бяхме още деца. Есента когато трябваше да се приберем във Варна, за да тръгнем на училище, дядо ни се

отплащаше богато. За родителите ни това беше голяма помощ.

Когато дядо Георги склопи очи, нещата се промениха. Разпадна се старият патриархален ред. Властите притиснаха вуйчо ми да влезе в ТКЗС-то. Една вечер той събра братята, сестрите, децата и ни каза, че не може повече да издържа и трябва да се покори на властите.

На другия ден отиде в кметството и заяви, че влиза в ТКЗС-то. Тогава от кметството дойдоха много хора и като вандали обреха всичко, което имаше в двора - тракторът, целият инвентар, конете, кравите, биволите, овцете, прасетата... оставиха само кокошките. Задигнаха целия работен инвентар, ометоха всичко, дори гребените на конете. Наложих да работим като наемни работници с нашия инвентар, на нашите ниви.

Ние децата пак се трудехме, но ни заплащаха 0,70% от един трудов ден, а той беше 1,20 лв., защото сме били още деца, а ние работехме наравно с големите. Нямахме друг избор. Трябваше да помагаме на вуйчо и да изкарваме пари за прехраната си. По това време забраниха на добруджанци да отглеждат едър рогат добитък. Един стопанин имаше право само на една коза, две овце и едно магаре. Кон и крава няхаха право да

притежават. Това беше убийствено за добруджанци. Хората тайно негодуваха, но явно се страхуваха, защото страхът да бъдат арестувани беше голям. Нямаше политическа организация която да защити селяните. Организацията БЗНС - Никола Петков вече не съществуваше, част от членовете ѝ бяха в затвора или въдворени в лагери, тогава ги наричаха „трудово възпитателни общежития”, а някои от тях безследно изчезнаха. Страшни времева бяха тогава. Властите вилнееха безнаказано по селата дотогава докато не прибраха и последното парче земя от селяните и не ги направят наемни работници - това повеляваше идеологията на комунистите: унищожаване на частната собственост, на средната класа и създаване на пролетариат. Взеха материалната база и страхът на селяните и ги направиха наемни работници. Комунизмът у нас и по целия свят бе създаден изкуствено и съвсем не по воляна на народите, както го представят комунистите. Човекът без собственост е роб, а на тях такива хора им трябваха.

Нещата въкъщи, покрай маминото членство в партията, малко се уталожиха, но баща ми никога повече не можа да работи по специалността си. Следяха ни, подслушваха

разговорите ни. Някакви хора все слухтяха около нас. Живеехме в постоянен страх - да не се изпуснем и да не кажем нещо против властта. Баща ми до края на живота си работи като докер на пристанище Варна. Благодарение на сплотеността в семейството и трудолюбието на което ни научи дядо Георги, преуспяхме в живота. Купихме си къщичка в местността „Свети Никола” на край Варна. Тази къща също я отчуждиха, но ни дадоха право да се включим в новостроящия се жилищен блок.

Веднага след промяната на 10 ноември 1989 г., майка ми отвори печката и хвърли в горящия огън членската си книжка, прекръсти се и каза: „Господи, не допускай повече комунистите до властта!” Баща ми не можа да дочака падането на комуниама - нито чичо, нито дядо Георги. Цели поколения си отидоха без да видят краха на комунистическата престъпна власт.

Вярно върнаха земята, но много от собствениците бяха ощетени, а други бяха облагодетелствани. БКП се преименува на БСП и продължи да управлява. Създадоха нови партии от бивши членове на партията /БКП/. Организацията БЗНС-Никола Петков бе възстановена, но комунистите вкараха в нея

хора от ДС /Държавна сигурност/, които я разбиха на отделни фракции. Всяка формация има свой път и взема свои решения.

Връщам се един ден на село и гледам „Диньо кривия” с жена си копаят в нашата нива, знам я много добре, защото граничеше с гробищата и там ни беше бостана.

- Какво правиш в нашата нива – питам го аз, а той свива рамене и мънка, - Ами така ми се падна.

Падна им се „така” на всички ония, които се бяха докопали до властта! Разбрах, че и сега няма да има управия. С брат ми никога не се разделихме. Устроихме децата си в града и се заселихме в това подбалканско село. Къщите ни са една до друга, понякога се събираме на чашка ракия и заедно ходим за риба.

Преди да се пенсионирам бях кмет на това село. Сега тук животът ми е тих и спокоен. Хората се отнасят дружелюбно с мен и аз им отвръщам със същото!

Бай Васил Милев, наля от каната изворна вода на мен и на себе си, подкани ме да си изям сладкото от смокини, усмихна се и без униние и нотка на злоба към тези хора, които му бяха сторили толкова много зло каза:

- Така протече моя живот, а можеше да бъде друг...

*Разказът е написан по спомените на Васил
Стоянов*

*Бяла черква,
06.10.2016г.*